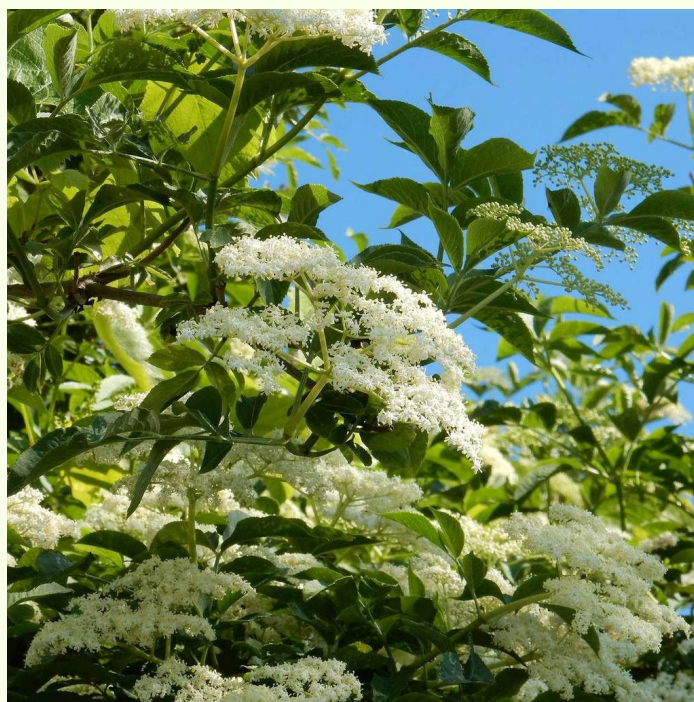

Ex libris

Ex Libris

A rovatban helyi kötődésű, de országos jelentőségű régészeti, történelemtudományi, néprajzi, helytörténeti és levéltári vonatkozású aktualitásokat mutatunk be meghívott, zömmel helyi, Békés megyei kötődésű, többségében 35 éven aluli kutatók, szerzők, amatőr irodalom- és történelembúvárok és a rovatgazda Nagy-Laczkó Balázs tollából.

Nagy-Laczkó Balázs

Bodzavarázs

„Egy bodzafa alatt, amely a falból nőtt ki, barátságos kis füves térséget talált; itt leült és megtömte pipáját gyógybagóval, amelyet barátjától, Paulmann segédtanítótól kapott ajándékba (...). Ám ebben a pillanatban felcsendült feje felett, mint tiszta kristály

csengettyű hármashangzata; felnézett és három, zöld-aranyúan ragyogó kígyócskát vett észre, amint az ágak körül tekergőztek és fejcskéiket az esti nap felé nyújtogatták. Most ismét ama szavak suttogása és sugdosása hallatszott, és a kígyócskák az ágak és levelek között fel-le siklottak és enyelegtek, s amint ily gyorsan mozogtak, úgy tetszett, mintha a bodzabokor ezernyi ragyogó smaragdot szórna szét sötét levelei között. Az alkonyi nap játszik így a bodzafa ágai között", gondolta Anselmus diák, de ekkor ismét felcsendültek a csengettyűk (...). A bodzabokor megmozdult és így szólt: Itt feküdtél árnyékomban, illatom körülvelt téged, de te nem értettél meg engem. Az illat az én beszédem, ha a szerelem lobbantja fel."

(E. T. A. Hoffmann: Az arany virágcserep. Fordította: Horváth Zoltán)

Amikor még az arra legalkalmasabb életkorban, tizenévesen olvastam *Az arany virágcserepet*, egészen biztos, hogy nem a számomra leginkább későtavaszi és koranyári szörpöket és üdítőket jelentő bodzafa szerepe fogott meg legjobban a fenti képben. Valahogy mégis talált magának egy kis menedéket az agytekevényeimben, várva a megfelelő pillanatot az előmerészkedésre. Ez a pillanat a szegedi néprajztanszék könyvtárában érkezett el, amikor egy ma már számomra kevésbé felidézhető kötetből (Ipolyi Arnold vagy Kandra Kabos *Mythológiájából?*) megtudtam, hogy a bodzafa a germánság ősi szent növénye, amely a varázslatos világgal áll összeköttetésben. Mindjárt értelmet is nyer a *Pálcák Urának (Elder Wand)* szerepe és bodzatermészete, mint a legerősebb varázspálcáé a Harry Potter regényfolyamból, ahol az „elder” angol szójáték a *bodza* és az *idősebb*, tehát korábbi és egyszersmind nagyobb (lásd *Magna*, azaz nagyobb, idősebb – korábbi – *Hungaria* a magyar őstörténetben) kifejezéssel.

Ahogy Anselmus diák is az Elba partján talál bodzafa végzetére, úgy felénk is az egykori és ma is csordogáló folyók és csatornák ligeteinek emlékét őrzik az öreg és az ifjú bodzafák – akad, ahol ez az emlék egészen élő valóság és a száraz ágaikon júdásfülegombákat nevelő vén bodzabokrok vállt vállnak vetve küzdenek a fényért és a vele egyet jelentő túlélésért fűz- és nyárfa testvéreikkel a sötétség bakacsin leplét hozó folyondárok, a ligeti szőlő, a süntök, az iszalag és a vad komló hadaival szemben, amiknek valahogy éppen ugyanarra a napfényre szomjazik a levele. Másutt, mint a gyulai várkertben, együtt emlékeztetnek a mocsári tölgygel, a kacsás tóval, a benne kuruttyoló béka- és nevelkedő szúnyoghaddal, a néha egy-egy pocsolyát büszkén maga alatt tudó macskakövezett híddal a régi, a nagy, az idősebb vagyis az Ó-Körösre, amely kesze-kusza ágaival a 17. századi török világutazó, Evlia Cselebi számára a velencei lagúnához tette hasonlatossá Gyula városát.

A bodza természetes, magától értetődő tartozéka a Körösvidéknek, a vizenyősebb alföldi tájnak, és e természetességét jól mutatja, hogy meglehetősen ritkán ültetik. A szegedi kistáj és tanyavilág kapcsán már idősebb szaktársam, Tömörkény István is megfigyelte és fontosnak találta megörökíteni, hogy ott nem is igen akad porta diófa nélkül, de aligha akad köztük egy is, amit ne a varjú vetett volna – és ez igaz a bodzára is, még ha ő a feketén károgó kertészeket hasontollú rigókra is cserélte.

Egy novellájában Jókai Mór utal jó érzéssel a vidékünk mezeit belepő nem túlságosan barátságos (csattanós) maszlagra. A hasztalan, sőt káros maszlag a betyárjárta pusztán bújhatott meg a kertek számára nem sok jót, de annál több kapavágást jelentő társadalmi rendjével szemben, de ahogy a madárügyetlenség nyomán magról sarjadó diót is megtúrta magán a régi parasztporta a termésért cserébe, úgy a bodzabokor is

menedéket lelt a virágaival és árnyaival fizetve érte mind a magyar, mind a román kertekben – a németekben meg lehet, hogy ezek mellett még a termésére is igényt tartottak, bár erről nem igen maradtak fenn feljegyzések. Bálint Sándor néprajzkutatótól, a „legszögedibb szögedítő” tudjuk, hogy a magyarság majd mindenre jó gyógynövénye a borsmenta volt – hasonló szerepet játszott (játszik?) a bodzabogyóból készült lekvár a németek körében, legalábbis tőlünk nyugatra. Óvatosnak kell lenni az ilyen németiséget érintő általános kijelentésekkel, amint azt a saját bőrömön is tapasztaltam, amikor a gyulai németeknél (is) jelenleg az etnikus és helyi identitást kifejező elemként használt rozmaringról a nálam igencsak jártasabb Kósa Géza kertészbotanikustól azt a tájékoztatást kaptam, hogy az bizony kifagy, és korábban aligha lehetett a németvárosi kertek dísze, alkotója...

Mindenesetre lehet valami abban, hogy a bodza jelentősebb szerepet játszott a régi Német-Gyula lakosainak életében, mint a magyar-gyulaiakéban. A mai város legtovább mocsaras részeit őrző egykori Magyar-Gyulán a bodzabokor szemlátomást ma is inkább szabad, töltés- és járdaszéli természet, míg Németvároson gyakrabban veti illatát a kertekből a járókelőre, melyben szerepet játszhat az is, hogy Németváros szigetre épült, melyet elsősorban körülfogott és nem átjárt a folyó, ahogy a magyar városban tette. Meglehet a németek meséikkel és gyógyfüveikkel együtt hozták magukkal e tájra a bodzafák igényét és szeretetét is, hiszen miért ne lehetne egy növénynek is szerepe az emlékek, az identitás megőrzésében, ahogyan talán nemcsak egy város képéhez, de a bennük élők lelkéhez is hozzátartoznak a rá jellemző utcafásorok.

Még mielőtt azonban az ember ezek után csak és kizárólag bajor édes mustár, fehér kolbász és pufók perccel mellett találna kedvet a bodzaszörp-re, érdemes belátni, hogy van jó pár a magyarsághoz köthető bodzás népiség is: Jankó János a 19. század végén a kalotaszegi babonák kapcsán jegyzi le, hogy a bodza az ördög fája, ugyanis – vélték a kiskapusiak – az ördög egy bodzafa ágba fújva próbált annak idején életet lehelni a maga formálta agyagfigurákba (az Isten ezért nemcsak az ördögre, de magára a bodzafára is megharagudott, megátkozta, így szegény fának nem is maradt más választása mint az ördög mellett maradni). Lám, a mágikus varázsbodzapálcáig nem is kell Roxfortig utazni, elég csak Erdélybe ellátogatni. Varázsbodzapálcá nemcsak a legnagyobb, de a kisebb ördögöknek is jutott a kezébe: Istvánffy Gyula az *Ethnographia* néprajzi folyóirat 1894. évi számában ismertet egy a palóc gyermekek körében Szent Iván éjszakáján űzött játékot, mely során a gyerekek bodzafaágot perzselnek a szent már kihunyó tűzén, majd ezt követően azzal verik el egymást mindenféle kedves társakat, tetűt, bolhát kívánva a másoknak. A Felvidéken még azt is tudták régen – Székely Leó szerint –, hogyha a disznóba féreg bújt, akkor a bodzára kell taposni, hogy kimenjen belőle – meglehet, ez is a bodza ördögi természetével van összefüggésben.

És végezetül mi a helyzet a bodzaszörppel? Kérdezzük meg a már említett Jókait! Szendrey Zsigmond – a nagyszalontai népszokások legnagyobb ismerője – írja, hogy Jókai regényei tanúsága szerint „falun minden nyavalyának ez az orvossága”: tisztessűkötés, forró vasa öntött ecet, ezerjófű és természetesen a *bodzalé*.

A bodzavirágzás ideje felénk többnyire áprilisra-májusra esik, ha az időjárás kegyes, nemsokára itt lesz az alkalom e közös európai, egyszerre vad és egyszerre kultúrscodánkba belekortyolni.

[← Vissza](#)

[Megrendelés](#)

[Archívum](#)

[Programok](#)

[Fedélzeti napló](#)

[Impresszum](#)

Csatlakozz a [facebook](#) - oldalunkhoz!

Bárka

 DOCUFOX